

Stanisław Koziej*

JACEK BARTOSIAK

PACYFIK I EURAZJA. O WOJNIE,

WYD. JACEK BARTOSIAK, WARSZAWA 2016, SS. 623

DOI: 10.26399/meip.2(65).2019.24/s.koziej

Doktor Jacek Bartosiak jest uznanym w polskim środowisku naukowym i analitycznym ekspertem specjalizującym się w sprawach geopolityki i strategii. Jest absolwentem Uniwersytetu Warszawskiego, a doktorat bronił w Instytucie Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk. Właśnie treści tego doktoratu zawiera recenzowana książka pt. *Pacyfik i Eurazja. O wojnie* wydana przez samego autora w 2016 roku i opatrzona przedmową prof. Bogdana Góralczyka, jednego z najwybitniejszych w Polsce znawców tego regionu. Praca liczy 623 strony i oprócz wstępu oraz zakończenia zawiera jedenaście rozdziałów merytorycznych: 1) Geostrategiczna gra, 2) Amerykańska wielka strategia w XIX i XX wieku oraz *pivot* na Pacyfik w XXI wieku, 3) Amerykańska koncepcja wojny powietrzno-morskiej na Zachodnim Pacyfiku, 4) Rosnąca potęga wojskowa Chin na Zachodnim Pacyfiku a zmiana układu sił, 5) Rywalizacja na Oceanie Indyjskim, 6) Krytyka koncepcji wojny powietrzno-morskiej, 7) Przebudzenie smoka, 8) Morze czy ląd. Wielka strategia Chin w Eurazji, 9) Stary ład i nowy ład oraz niepewna przyszłość, 10) Obszary potencjalnej eskalacji rywalizacji chińsko-amerykańskiej, 11) Lekcje historii. Pracę uzupełniają: Glosariusz, Bibliografia, Summary w języku angielskim oraz indeks geograficzny i indeks nazwisk.

Od razu na wstępie chciałbym podkreślić, że w mojej ocenie książka jest doskonałym studium strategicznym przedstawiającym obszernie i wielostronnie ważną, a jednocześnie szerzej, stosunkowo mało u nas znaną, tematykę bezpieczeństwa światowego widzianą z perspektywy Azji i Pacyfiku, czyli

---

* Stanisław Koziej – prof. dr hab., Uczelnia Łazarskiego, Wydział Ekonomii i Zarządzania, e-mail: stanislaw.koziej@lazarski.pl. ORCID 0000-0003-2010-3763.

nowego i coraz wyraźniej kształtującego się centrum globalnego. Oparta jest na szeroko wykorzystywanej bogatej literaturze przedmiotu, w tym najnowszej, w języku polskim i angielskim. Zawiera szerokie omówienia wszystkich najważniejszych kwestii bezpośrednio i pośrednio związanych z tym tematem. Może więc być dobrym przewodnikiem i podręcznikiem do studiów tej problematyki w ośrodkach akademickich i badawczych.

Przed omówieniem konkretnych treści książki chciałbym podkreślić dużą aktualność i znaczenie podjętej w niej problematyki. Dziś już w zasadzie wśród analityków nie ma wątpliwości, że centrum świata przesuwa się stopniowo i coraz bardziej w rejon Azji i Pacyfiku. To tam też w nadchodzących dekadach najprawdopodobniej rozstrzygać się będą losy bezpieczeństwa globalnego. W badaniach, analizach i literaturze światowej zajmuje to coraz więcej miejsca. Nie tylko więc warto, ale wręcz konieczne jest coraz bliższe zainteresowanie tą problematyką także w Polsce. Autor idealnie wpisuje się w tę potrzebę. Jego praca może stanowić istotny wkład w rozwój wiedzy o perspektywicznie najważniejszym czynniku kształtującym bezpieczeństwo globalne, a poprzez to także warunki bezpieczeństwa w Europie, a w tym także bezpieczeństwa Polski. Podjęcie tego problemu ma więc wartość nie tylko poznawczą. Pozwala między innymi poszerzyć wiedzę i zrozumieć istotę oraz charakter procesów politycznych, ekonomicznych, militarnych, informacyjnych w rejonie Azji i Pacyfiku. Znaczenie podjęcia tej problematyki może mieć także charakter praktyczny. Wnioski mogą być wykorzystywane zwłaszcza w pracach strategicznych dotyczących prognoz warunków i możliwych opcji działań na rzecz perspektywicznego bezpieczeństwa Polski.

Studium Jacka Bartosiaka w poszczególnych rozdziałach bardzo szeroko i wszechstronnie naświetla różne aspekty sytuacji strategicznej na Zachodnim Pacyfiku i w Azji, ze szczególnym uwzględnieniem relacji między Stanami Zjednoczonymi i Chinami. Jest to zarówno dobra diagnoza obecnych warunków z nawiązaniem także do doświadczeń historycznych, jak i ocena koncepcji strategicznych i operacyjnych obydwu stron, w tym zwłaszcza amerykańskiej koncepcji bitwy powietrzno-morskiej, a także próba prognozy polityczno-strategicznej. Na podkreślenie zasługuje oparcie tych diagnoz i prognoz na najnowszej literaturze przedmiotu. Dzięki temu treści książki są wyjątkowo aktualne.

Po dokładnym przedstawieniu w pierwszym rozdziale geopolityki i geostrategii w ogóle rozdziały drugi i trzeci poświęcone zostały omówieniu wielkiej strategii Stanów Zjednoczonych na przestrzeni ostatnich dwóch wieków oraz scharakteryzowaniu obecnej koncepcji bitwy powietrzno-morskiej na Zachodnim Pacyfiku. Słusznie zwraca się uwagę na dynamikę ekspansji

amerykańskiej i rolę w niej marynarki wojennej. Na poziomie strategicznym kulminacją rozważań nad tą problematyką jest analiza *pivotu* Stanów Zjednoczonych na Pacyfiku, zapowiadającego nasilenie się rywalizacji z Chinami. Natomiast treścią operacyjną tego zwrotu strategicznego jest – przedstawiona w rozdziale trzecim i poddana analizie krytycznej w rozdziale szóstym (dlaczego nie od razu w czwartym, tylko z „przeskokiem”?) – koncepcja wojny (jak określa to Autor) powietrzno-morskiej.

Termin „wojna”, w mojej ocenie, nie jest tu użyty trafnie. Wojna jest kategorią strategiczną, jest – posługując się klasycznymi definicjami – realizacją polityki środkami przemocy zbrojnej. Tymczasem w tej koncepcji mamy do czynienia z treściami operacyjnymi, ze sposobami osiągania celów strategicznych i prowadzenia działań wojennych przy użyciu sił powietrznych i morskich, zresztą nawet w języku angielskim użyty jest termin „*Battle*”, a nie „*War*” (*Air-Sea Battle Concept*). W sumie Autor niezbyt trafnie użył w tym przypadku terminu „wojna powietrzno-morska”, a nie „bitwa powietrzno-morska” (lub – też do przyjęcia – „operacja”).

W rozdziale czwartym opisano rywalizację między Stanami Zjednoczonymi i Chinami, porównując zwłaszcza ich koncepcje operacyjne. Omówiono je między innymi w kontekście procesu tak zwanej rewolucji w sprawach wojskowych, koncepcji bitwy (znowu w treści pracy – wojny) powietrzno-lądowej oraz współczesnych działań asymetrycznych. Interesująca jest analiza kwestii nuklearnych, ukazująca wieloaspektowy problem wpływu broni jądrowej na ewentualne prowadzenie działań konwencjonalnych w ramach operacji na Zachodnim Pacyfiku i w Chinach. Rozdział kończą informacje o najnowszym podejściu amerykańskim tak zwanej „strategii 3. Offsetu”, czyli kolejnego przeskoku generacyjnego w strategii Stanów Zjednoczonych.

W rozdziale piątym omówiono wyzwania chińskie i amerykańskie na Oceanie Indyjskim, z uwzględnieniem ich wpływu na rywalizację na Zachodnim Pacyfiku, a także z podkreśleniem roli Australii w tym regionie. Kolejne dwa rozdziały traktują o Chinach i strategicznych problemach rozwoju ich potęgi na przełomie XX i XXI wieku, w ciągłych odniesieniach do konkurencji/rywalizacji ze Stanami Zjednoczonymi.

W rozdziale dziewiątym przedstawiono przyszłościowe wyzwania wobec Stanów Zjednoczonych i Chin w regionie Azji i Pacyfiku w związku ze zmianami w zakresie bezpieczeństwa globalnego. Interesujące są analizy amerykańskiej strategii globalnej w świetle przewidywanej zmiany układu sił, w tym dylematu zmierzchu absolutnego prymatu i wyboru optymalnego modelu utrzymania światowego przywództwa w bardziej zbalansowanej grze sił mocarstwowych. Rozwój wojskowych technologii obronnych i zdolności

antydotywnych osłabia amerykańskie możliwości komfortowej strategii równoważenia/powstrzymywania innych mocarstw na odległość. Wymagana z tego powodu kosztowna wysunięta obecność może być coraz trudniejsza do zaakceptowania wewnątrz Stanów Zjednoczonych. Przedstawia się więc rozpatrywane w literaturze trzy modele ewentualnej deglobalizacji roli Stanów Zjednoczonych w kontekście rywalizacji z Chinami: „wycofanie na zachodnią półkulę”, „balansowanie spoza linii horyzontu”, inny niż terytorialny podział wpływów między USA i Chinami (współpraca wojskowa, kosmos itp.).

W przeglądzie strategii chińskiej Autor książki podkreśla, że Chiny cały czas znajdują się na kursie rozwoju mocarstwowego. Mimo to wciąż jeszcze nie chcą brać na siebie ciężaru odpowiedzialności za sprawy światowe. Warto zauważyć, że jest to zgodne z filozofią Konfucjusza wyróżniająca dwie główne fazy funkcjonowania państwa: kumulacji siły i jej eksploatacji. Chiny najwyraźniej chcą wciąż pozostać w fazie pierwszej, uznając, że jeszcze nie nadeszła właściwa pora na eksploatację nagromadzonej potęgi. Ale rosnące mocarstwo w każdej chwili może uznać, że to już pora. W tych warunkach pojawia się pytanie, jak na to powinny reagować USA, jaka powinna być ich strategia wobec Chin? W pracy przedstawiono jedną z opcji autorstwa australijskiego analityka, polegającą na doprowadzeniu do zorganizowania systemu bezpieczeństwa azjatyckiego opartego na zasadzie koncertu mocarstw.

W rozdziale dziesiątym przeprowadzono analizę obszarów ryzyka eskalacji rywalizacji amerykańsko-chińskiej. Zalicza się do nich spory na Morzu Południowochińskim, Morzu Wschodniochińskim, wokół Tajwanu i w wymiarze ekonomicznym (finansowym i handlowym).

W rozdziale jedenastym zawarto refleksje historyczne ilustrujące konsekwencje złego oszacowania ryzyka nasilania rywalizacji i podjęcia błędnych decyzji strategicznych prowadzących do wojny. Jako przykłady przedstawiono: Japonię w 1941 roku, Europę w 1916 roku, Europę w 1941 roku, wojnę Stanów Zjednoczonych z Hiszpanią w 1898 roku oraz Wietnam w 1979 roku. Podobne ryzyka takich błędów strategicznych istnieją również obecnie w regionie Azji i Pacyfiku. Dotyczą one zarówno głównych graczy-mocarstw, jak i ich sojuszników.

Szczególnie interesującą częścią książki jest analiza tak zwanej „pułapki Tukidydesa” w odniesieniu do relacji Stany Zjednoczone–Chiny. Wskazuje ona na ryzyko wojny, do jakiej może dojść między hegemonem i rosnącym konkurentem–pretendentem do hegemonii, w tym w rezultacie działań ich sojuszników. Takie ryzyko istnieje także w stosunkach między hegemonem amerykańskim i pretendentem chińskim. W pracy, powołując się na literaturę przedmiotu, Autor analizuje różne jego aspekty, przywołując w syntezie

G. Allisona, który sprowadza go do dylematu, co jest mniej prawdopodobne: czy to, że Chiny będą zdolne zrezygnować z dominacji w Azji Wschodniej, czy też to, że Stany Zjednoczone podzielią się z Chinami dominacją na Zachodnim Pacyfiku? W konkluzji całego studium stwierdzono, że jest to najważniejszy strategiczny dylemat w nadchodzących latach i dekadach. Jego rozstrzygnięcie przesądzi o pokoju w XXI wieku i przyszłym ładzie światowym. Wypada się zgodzić z takim wnioskiem końcowym.

W zakończeniu podsumowującym rozważania zawarte w książce zwrócono uwagę na kilka istotnych wniosków mogących mieć znaczenie także dla bezpieczeństwa Polski. Dotyczy to zwłaszcza prawdopodobieństwa, że wzrost potęgi Chin i nasilanie rywalizacji Stany Zjednoczone–Chiny może zwiększyć rolę Rosji jako trzeciego elementu globalnego poprzez podniesienie jej znaczenia dla USA w balansowaniu potęgi chińskiej, z potencjalnie negatywnymi konsekwencjami dla bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej. Ponadto nie tylko z tego powodu podkreśla się, że również w Polsce powinniśmy być przygotowani na to, że w rywalizacji między hegemonem (USA) i pretendentem (Chiny) może z dużym prawdopodobieństwem dojść do przesilenia na korzyść którejś z potęg o skutkach dla całego ładu światowego, w tym Polski. Z pewnością recenzowana książka może przyczynić się do lepszego zrozumienia i przygotowania na taką ewentualność.

Reasumując, studium Jacka Bartosiaka zasługuje na zainteresowanie środowiska akademickiego i eksperckiego. Podjęta w pracy tematyka jest nadzwyczaj aktualna i interesująca poznawczo. Choć dotyczy spraw rywalizacji globalnej, to jej rozstrzygnięcia z pewnością mieć mogą istotny wpływ także na bezpieczeństwo Polski. Praca może więc być wykorzystana nie tylko w nauce i dydaktyce, ale także w procesie praktycznego kierowania bezpieczeństwem narodowym.

Cytuj jako:

Koziej S., recenzja książki: Jacek Bartosiak, *Pacyfik i Eurazja. O wojnie*, Wydawnictwo Jacek Bartosiak, Warszawa 2016, ss. 623, „Mysł Ekonomiczna i Polityczna” 2019 nr 2(65), s. 275–279. DOI: 10.26399/meip.2(65).2019.24/s.koziej

Cite as:

Koziej, S. (2019) book review (in *Mysł Ekonomiczna i Polityczna* 2(65), s. 275–279): Jacek Bartosiak, *Pacyfik i Eurazja. O wojnie* [*Pacific and Eurasia: On war*], Wydawnictwo Jacek Bartosiak, Warszawa 2016, 623 pp. DOI: 10.26399/meip.2(65).2019.24/s.koziej